

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У КОНТЕКСТІ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ

*Наталія Захарчук, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України*

Зараз важко знайти такі сфери людського життя, де нехтуються наслідки їх впливу на навколишнє середовище. Це, відповідно, вносить корективи й до профільної підготовки старшокласників як майбутніх фахівців. Одним з пріоритетних завдань постає формування екологічної культури учня не лише як світоглядного орієнтиру особистості, а й як регулятора майбутньої професійної діяльності. Тож завдання профільного навчання полягає в опануванні старшокласниками сукупності знань, засвоєнні правил, норм і стереотипів поведінки в зародному світі. З іншого боку, в учнів слід формувати здатності розкривати соціально-природні закономірності і навички розумітися на відповідних узалежненнях, що характеризують гармонійну єдність людини і довкілля, раціональне освоєння людиною природної та соціальної дійсності. Як результат – старшокласники повинні оволодіти певними діями, технологіями взаємодії з природою, які забезпечують рівновагу в системі «людина – довкілля» тощо.

Одним з перспективних засобів реалізації цих екологічно-орієнтованих завдань у системі середньої освіти в Україні є фундаменталізація її змісту. Особливого значення ця проблема набуває у старшій школі в умовах профільного навчання. Провідною ідеєю у процесі профільного навчання є необхідність здобуття найбільш важливих базових екологічних знань і набуття навичок, що дасть можливість орієнтуватися на них при виконанні професійної діяльності. Отже, фундаменталізація освіти покликана забезпечити старшокласників мінімальною необхідною кількістю та якістю екологічних знань, які формують готовність учнів продовжувати освіту як у вищій школі, так і впродовж усього життя, обрати професію, стати активними і творчими учасниками суспільства, спроможними самореалізуватися, та здійснювати професійну діяльність без шкоди для навколишнього середовища.

Аналіз наукових підходів засвідчує, що багато провідних фахівців беруть участь у вивченні і розробці проблем екологічної освіти (Буринська Н. М., Зверев І. Д., Кримський С. В., Лисенко М. В., Лук'янов Л. Б., Ничкало Н. Г., Плахотник О. В., Тарасенко Г. С. та ін.). Питання екологічної освіти учнів розглядаються в роботах В. В. Авдєєвої, Л. І. Білик, В. С. Крисаченка, М. Л. Курка та ін. Проблема фундаменталізації навчального процесу як умови поліпшення його якості досліджується Г. О. Васьківською, С. У. Гончаренком, М. М. Ковтонюк, І. П. Кузьміною, В. С. Ледньовим, Є. В. Лузік, Л. З. Тархан та ін. Утім, у науковій літературі практично не розглядаються питання формування екологічної свідомості старшокласників у процесі профільного навчання з огляду на фундаменталізацію змісту освіти.

Питання екологічної освіти старшокласників тісно пов'язані з глобальними і національними проблемами захисту і збереження навколишнього середовища, взаємодії людини з природою, раціонального використання природних ресурсів тощо.

Такий стан справ апелює до необхідності формування суспільної екологічної свідомості, поліпшення екологічної освіти у середній школі. Сьогодні в Україні система екологічної освіти визначається і регулюється відповідною правовою базою, основним документом якої, безумовно, є Концепція екологічної освіти (рішення Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 р.).

Ця Концепція розроблена на основі документів, що стосуються реформування освітнього процесу в Україні (Закон України «Про освіту» (1996), Закон України «Про охорону навколишнього середовища» (1991), Указ Президента України від 12.09.1995 р. «Про основних шляхів реформування вищої освіти в Україні», Державна програма національного розвитку «Освіта» («Україна в XXI столітті», 1994), Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті та ін.).

У середній школі принцип фундаменталізації екологічної освіти може бути реалізований шляхом створення належних умов для формування потреби в екологічному саморозвитку і самоосвіті впродовж усього життя, а також для опанування професійно-орієнтованими знаннями та навичками.

Оскільки фундаменталізація навчання в сучасній школі є цілісним і багатовимірним процесом удосконалення освітньої системи, його варто розглядати як сукупність основних умов для розвитку особистості учнів.

Беззаперечно, формування системи екологічних знань учнів старших класів в умовах фундаменталізації навчального процесу успішно здійснюється через:

а) визначення певної мінімальної кількості таких знань, необхідних для підготовки учнів продовжувати освіту та обрати професію, самореалізуватися;

б) інтеграцію екологічних знань через міжпредметні зв'язки, оскільки фундаментальна екологічна підготовка не може полягати лише в опануванні традиційними фундаментальними предметами, які мають екологічне спрямування, а й в ґрунтовності, глибині засвоєння та структурованості знань, пов'язаних з довкіллям, що веде до формування екологічного мислення, світогляду і культури.

Тобто, у навчальному процесі вчителі окремих предметів (гуманітарних, природничих) прагнуть до структурування екологічних знань через моделювання їх цілісності за допомогою забезпечення міжпредметних зв'язків, що веде до фундаменталізації системи екологічних знань старшокласників.

Водночас, формування екологічної культури має відбуватися на рівні знань і позитивного емоційного досвіду.

Отже, доцільно звернути увагу не тільки на результат, але й на сам процес, залучити старшокласників до творчої, креативної роботи тощо.